

CUDA MATKI BOŻEJ NIEUSTAJĄCEJ POMOCY

© Wydawnictwo WAM, 2023

Opieka redakcyjna: Joanna Pakuza

Projekt okładki: Andrzej Sochacki

Na I stronie okładki: ikona Matki Bożej Nieustającej Pomocy,
fot. RufflesDeQueijo, CC BY-SA 4.0 (Wikimedia Commons).

Na IV stronie okładki kościół św. Alfonsa przy Via Merulana w Rzymie,
fot. R. Flavius, domena publiczna (Wikimedia Commons)

Skład: Edycja

na podstawie projektu Krzysztofa Błażejczyka

ISBN 978-83-277-3558-4

NIHIL OBSTAT

Przełożony Prowincji Polski Południowej Towarzystwa Jezusowego,
ks. Jarosław Paszyński SJ, prowincjał, Kraków, dn. 18 kwietnia 2023 r.,
l.dz. 28/2023

WYDAWNICTWO WAM

ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków

tel. 12 62 93 200

e-mail: wam@wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY

tel. 12 62 93 254-255

e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

KSIĘGARNIA WYSYŁKOWA

tel. 12 62 93 260 • fax 12 629 34 96

www.wydawnictwowam.pl

Druk: GRAFARTI • Łódź

Publikację wydrukowano na papierze

Ecco book 70 g vol. 2.0

dostarczonym przez Antalis Poland Sp. z o.o.

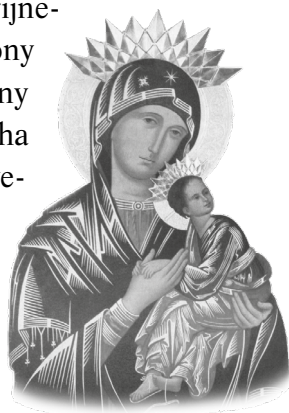

PRZESŁANIE IKONY MATKI BOŻEJ NIEUSTAJĄCEJ POMOCY

Marek Kotyński CSsR

Wizerunek Matki Bożej Nieustającej Pomocy jest ikoną, obrazem religijnym przeznaczonym do medytacji i modlitwy, dlatego anonimowy malarz, który ją stworzył, pragnął nie tyle dać wyraz swojej artystycznej fantazji, ile zakomunikować przede wszystkim pewne przesłanie duchowe. Właściwie każdy obraz religijny zawiera w sobie jakieś „przesłanie duchowe”, jednak w odniesieniu do ikony stwierdzenie to jest adekwatne tylko częściowo. Święty wizerunek zwany „ikoną” (grec. *eikon* – obraz), czerpiąc z wielowiekowej tradycji sztuki chrześcijańskiej i bazując na chrześcijańskim Objawieniu, aspiruje do wyrażania (zawierania i przekazywania) rzeczywistości teologiczno-duchowej w służbie religijnemu poznaniu. Poprzez medytację ikony człowiek wierzący zostaje pobudzony do modlitwy i uzdolniony przez Ducha Świętego do wejścia w autentyczną wewnętrzną relację z przedstawionymi na ikonie postaciami.

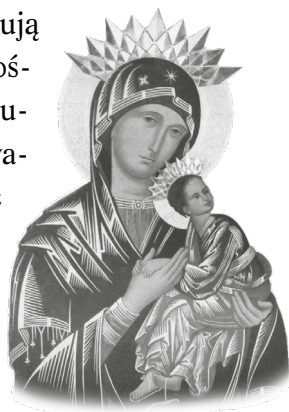
1. Najgłębszy sens ikony

Dla chrześcijan istnienie Boga jest przedmiotem wiary; Bóg jest „pierwszym i ostatnim” (Iz 44,6), jest Początkiem i Końcem wszystkiego (por. Ap 22,13), jedynym Panem wszechświata i Zbawicielem człowieka. Bóg jest niczym nieograniczony (por. Iz 6,1; 1 Krl 8,27), z niczym nieporównywalny (por. Ps 139,7–12), ma absolutną władzę nad istnieniem oraz przeszłością (por. Wj 3,13). Jednak tenże Bóg, będący pełnią bytu i wszelkiej doskonałości, pochylił się nad ludźmi w Abrahamie i coraz wyraźniej zaczął objawiać im siebie. Objawiając się Izraelowi, wyjawił swoje imię JAHWE – „Jestem, który Jestem” (Wj 3,14), i ukazał, że z siebie samego jest On tym wszystkim, czym jest: Prawdą i Dobrocią, Bogiem żywym, wiernym i współczującym, który pamięta o swoich obietnicach. Udowodnił On swemu ludowi, że jest bliski, miłosierny i litościwy. Gdy nadeszła pełnia czasów, Bóg objawił się człowiekowi w sposób definitywny i całkowity w Jezusie z Nazaretu, który był obiecany Mesjaszem, Synem Bożym, i swoimi czynami, cudami oraz nauczaniem objawił Boga jako nieskończoną Miłość. Chrystus Zbawiciel jest zatem prawdziwą ikoną Boga, „obrazem Boga niewidzialnego” (Kol 1,15), dlatego powiedział o sobie: „Kto Mnie zobaczył, zobaczył także i Ojca” (J 14,9).

Od tego momentu starotestamentowy zakaz czynienia materialnych wyobrażeń Boga, wynikający z istniejącego kiedyś niebezpieczeństwa idolatrii, przestał być aktualny¹. Dlatego VII Sobór Powszechny (787) wypracował naukę o ikonach, stwierdzając między innymi:

przedmiotem kultu powinny być nie tylko wizerunki drogiego i ożywiającego Krzyża, lecz tak samo czcigodne i święte obrazy malowane, ułożone w mozaikę lub wykonane innym sposobem, które umieszcza się ze czcią w świętych kościołach Bożych, na naczyniach liturgicznych i na szatach, na ścianach czy na desce, w domach czy przy drogach. Są one wyobrażeniami naszego Pana Jezusa Chrystusa, Boga i Zbawiciela, Niepokalanej Pani naszej, świętej Bożej Rodzicielki, godnych czci Aniołów oraz wszystkich świętych i świętobliwych mężów. [...] „Cześć oddawana wizerunkowi przechodzi na prototyp”; a kto składa hołd obrazowi, ten go składa Istocie, którą obraz przedstawia².

Orzeczenia tego Soboru syntezują praktycznie całą patrystyczną myśl Kościoła dotyczącą wcielenia i rozbudowują doktrynę chrystologiczną, wyprowadzając właściwe wnioski i wyciągając daleko idące konsekwencje na temat kultu ikony w chrześcijaństwie.

Ogromny wkład w tę dziedzinę wniosły dzieła mnicha-teologa Teodora Studyty (759–826), który w ramach arystotelesowskiej teorii bytu zdołał najbardziej klarownie wykazać zależność porządku poznawczego i porządku bytowego w ikonie. W opozycji do ikonoklastów dowiódł on, że ikona przedstawia osobę Zbawiciela, który w konsekwencji wcielenia poddał się regułom opisywalności. Studyta rozpracował też newralgiczny problem obecności osobowej prototypu, ujawnianej i przekazywanej przez ikonę. [...] Prototyp jest realnie obecny w obrazie, lecz chodzi tu o obecność czysto osobowo-relacyjną i na tym zasadza się godność ikony. Dlatego modląc się przed ikoną, modlimy się bezpośrednio do Chrystusa. Całując ikonę, całujemy Chrystusa. Kłaniając się ikonie, kłaniamy się Chrystusowi³. Dlatego ikona uświęca (poprzez modlitwę i medytację, jaką człowiek znosi do Boga, wpatrując się w święty wizerunek), jednak nie na sposób sakramentu, lecz na mocy relacji ukierunkowanej ku osobie przedstawianej (drewno ikony nie staje się narzędziem łaski, jak w przypadku sakramentu).

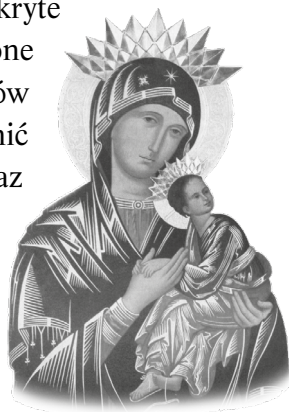
Nowożytna myśl prawosławna rozbudowała jeszcze bardziej tę zasadniczą doktrynę Kościoła, używając współczesnego języka teologicznego, dzięki dokonaniom takich teologów, jak chociażby Leonid Uspienski, Paul Evdokimov czy Sergiusz Bułgakow, podkreślając z mocą, że podstawowy i najważniejszy

walor każdej ikony polega właśnie na jej podobieństwie do przedstawianego prototypu, przed którym wierny świątobliwie się modli.

Wymiary tej refleksji nie pozwalają jednak szerzej zająć się tym zagadnieniem, które zostało już zresztą dobrze opracowane w literaturze teologicznej, także w języku polskim. Uwzględniając i akcentując zarysowaną powyżej rzeczywistość ikony, niniejszy tekst zwraca uwagę tylko na niektóre aspekty symboliki i malarskiego układu postaci jednego z najpopularniejszych w chrześcijaństwie obrazów, jakim jest ikona Matki Bożej Nieustającej Pomocy, w celu przybliżenia jego ewangelicznego przesłania i pogłębienia modlitewnej medytacji czytelnika.

2. Ikona Matki Bożej Nieustającej Pomocy

W przeszłości chrześcijanie odznaczali się większą zdolnością odczytywania prawd wiary i duchowego przesłania zawartego w świętych obrazach – nawet niepiśmienni umieli zagłębić się w ukryte treści teologiczne i duchowe wyrażone za pomocą kolorów, symboli, znaków i gestów malarskich. Potrafili uczynić z nich przedmiot swojej refleksji oraz głębokiej modlitwy, obejmującej różne wymiary życia, czyli medytacji. Medytacja przed ikoną okazuje się

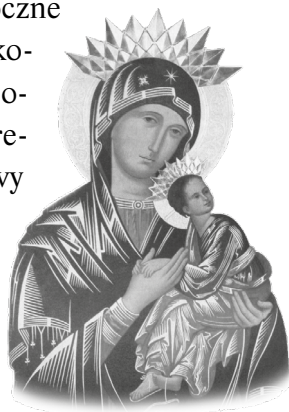
bowiem szczególnie wartościowa w odkrywaniu i rozwijaniu osobistej więzi z Chrystusem, zwłaszcza w dzisiejszej kulturze, określanej jako kultura obrazu. Potwierdzają to świadectwa mistyków, na przykład św. Teresy z Ávili, zachęcającej swoje mniszki do korzystania z obrazów w pogłębionej modlitwie: „Radzę każdej, by postarała się dla siebie o jaki, według własnego upodobania, obrazek czy figurę Pana naszego, nie po to, by je nosić ukryte w zanadrzu i nigdy na nie spojrzeć, ale aby przed tym wyobrażeniem jak najczęściej z Nim rozmawiać. On sam poda wam do serca, co Mu macie powiedzieć” (*Droga doskonałości*, XXVI, 9).

Jednakże tak kiedyś, jak i dzisiaj wierni potrzebują odpowiedniego wprowadzenia w treść i przesłanie obrazu przez osobę zaznajomioną z podstawami ikonografii i mającą osobiste doświadczenie w dziedzinie ducha, zwłaszcza w medytacji nad ikoną – na przykład przez duszpasterza. Nabożeństwo Nieustannej Nowenny odprawiane przed ikoną Matki Bożej Nieustającej Pomocy jest znakomitą okazją do mądrego i pouczającego wdrożenia wiernych zarówno w wymiar duchowej obecności świętych przedstawianych na ikonie, jak i w przesłanie zawarte w tym konkretnym świętym obrazie.

Rzymski oryginał obrazu Nieustającej Pomocy jest ikoną procesyjną, której oddawano cześć publiczną, prowadząc w modlitewnych pochodach, i nad którą

pochylano się w żarliwej osobistej modlitwie w domu lub w kościele. Stąd właśnie jej skromne rozmiary (54 × 41,5 cm), na miarę człowieka, dające poczucie bliskości z osobami przedstawionymi na obrazie oraz ułatwiające osobisty, wolny od lęku kontakt modlitewny. Jest ona namalowana techniką cieplną na desce orzechowej, nie znamy jednak jej pochodzenia ani autora. W czasach, w których powstała, ikonopisarze nie podpisywali swych dzieł, gdyż swoim talentem i pracą nie chcieli zdobywać sobie popularności, ale spełnić posługę względem wspólnoty wierzących.

Już na początku trzeba sobie uświadomić, że mamy do czynienia z obrazem pasyjnym – zwanym w obrządku rzymskokatolickim Matką Bożą Bolesną, a cechy kompozycyjno-formalne malunku (zwłaszcza wyprostowana dłoń Matki wskazująca na Syna) są charakterystyczne dla typu ikonograficznego określonego na Wschodzie jako *Hodegetria* (grec. Przewodniczka, Wskazująca Drogę)⁴. Należy też stwierdzić, że na naszej ikonie są wyraźnie widoczne zarówno wpływy malarstwa bizantyjsko-kreteńskiego, w szczególności duże podobieństwo do niektórych ikon Andreasa Ritzosa (1422–1492), jak i wpływy zachodnie, głównie w twarzy, która utraciła charakterystyczną bizantyjsko-kreteńską surowość. Mogłoby

to wskazywać na pochodzenie ikony z kręgów szesnastowiecznego malarstwa wenecko-kreteńskiego.

Opisując oddziaływanie każdego dzieła sztuki, można wyrazić je trójkątem: artysta, jego dzieło i oglądający. Jednak w przypadku ikony to stanowczo za mało. Tradycja wschodnia mówi, że ikona jest widzialnym znakiem niewidzialnej obecności, że przebija przez nią obecność nadprzyrodzona, że „objawia” ona Boga. To właśnie dzięki niej, dzięki duchowej, lecz realnej obecności świętych osób, działanie ikony wychodzi poza relację dzieła, jego twórcy oraz odbiorcy.

Dzieła sztuki odwołują się do naszych zmysłów i starają się poruszyć nasze naturalne uczucia. Ikona również działa na nasze zmysły, ale nie chce się na nich zatrzymać ani igrać tylko z naszymi emocjami. Dlatego na pierwszy rzut oka wydaje się schematyczna, „sztywna” w odbiorze, żeby oglądający nie zwracał uwagi na to, co drugorzędne, a uruchomił swoje „zmysły wewnętrzne” i dostroił je tak, aby odbierały rzeczywistość duchową, aby przez wiarę nawiązał kontakt z przedstawianą osobą. Twarze czy sylwetki na ikonie muszą być oczywiście wystarczająco rozpoznawalne, lecz nie są one portretami, „nawiązują” tylko do prawdziwych osób, obecnych duchowo poprzez medium ikony. Ikona nie chce nawet odwzorowywać tego, co duchowe; doprowadziłoby to do jej zniszczenia i byłoby po prostu niemożliwe.

Spis treści

Wstęp	5
Przesłanie ikony Matki Bożej Nieustającej Pomocy	15
1. Najgłębszy sens ikony	18
2. Ikona Matki Bożej Nieustającej Pomocy	21
3. Wymowa gestów	36
4. Światło ikony	49
Świadectwa	63
Cudownie ocalony	65
Jej zawdzięczam zdrowie i życie	68
Pewne zdarzenie postrzegam jako mały cud	70
W rękach Boga i Maryi	72
Błagałem Maryję ze łzami w oczach	74
Tylko Tobie mogę zawdzięczać tę wielką łaskę ..	76
Uratowana z morskiej topieli	78
Krzyknęłam tylko Twoje imię	80
Nie dopuściłaś, o Matko Najdroższa, do tego... .	81

SPIS TREŚCI

Powierzając syna	83
Matka Boża Nieustającej Pomocy pomogła mi rozeznac powołanie	84
Dzięki Matce Bożej	87
Dłoń Maryi	88
Modliłam się i ufałam	89
Całe to zmartwienie z ufnością i z nadzieją w sercu powierzyłam Matce	91
Podziękowania z Nowenny Nieustannej do Matki Bożej Nieustającej Pomocy . . .	93
Modlitwy	131
Nieustanna Nowenna do Matki Bożej Nieustającej Pomocy	133
Antyfona	137
Różne modlitwy przez wstawiennictwo Matki Bożej Nieustającej Pomocy	137
Litania do Matki Bożej Nieustającej Pomocy . .	141
Sanktuaria	145
Bibliografia	149